

Kinh tế Nhật Bản năm 2016 và triển vọng

Trần Quang Minh* – Trần Minh Nguyệt**

Tóm tắt: Sau hơn hai thập kỷ trì trệ, nền kinh tế Nhật Bản, kể từ khi Thủ tướng Shinzo Abe trở lại nắm quyền lãnh đạo Chính phủ lần thứ hai vào cuối năm 2012 với chính sách cải cách kinh tế của ông có tên gọi Abenomics, đã có những tín hiệu khởi sắc. Năm 2016 là một năm đánh dấu sự bứt phá đáng kể của nền kinh tế Nhật Bản sau hơn 3 năm thực hiện các cải cách Abenomics. Tuy nhiên, những khó khăn vẫn còn rất nhiều đòi hỏi nền kinh tế này cần có thêm thời gian để những cải cách táo bạo của Thủ tướng Shinzo Abe có thể đạt được những mục tiêu đã đề ra. Bài viết phân tích những đặc trưng nổi bật của nền kinh tế Nhật Bản năm 2016, những chính sách kinh tế mà Chính phủ Nhật Bản đã thực hiện trong năm này, và dự báo triển vọng của kinh tế Nhật Bản trong năm 2017.

Từ khóa: Abenomics, kinh tế Nhật Bản, chính sách kinh tế, triển vọng.

Sau ba năm triển khai chính sách Abenomics, kinh tế Nhật Bản đã phần nào lấy lại được đà tăng trưởng mặc dù những khó khăn vẫn còn chông chênh. Theo đó, niềm tin kinh doanh đã có sự phục hồi, xuất khẩu ghi nhận mức sụt giảm thấp nhất so với các năm trước đó, cán cân thương mại được cải thiện đáng kể cho thấy một hình ảnh khởi sắc nhất trong các hoạt động thương mại quốc tế của Nhật Bản kể từ năm 2011. Tuy vậy, tốc độ tăng trưởng kinh tế Nhật Bản vẫn ở mức thấp do tiêu dùng tư nhân và đầu tư chưa thực sự khởi sắc, tốc độ tăng trưởng tiền lương chậm, và tỉ lệ lạm phát vẫn còn xa so với mục tiêu 2% đã được đề ra.

Trước tình hình kinh tế còn nhiều biến động thất thường, trong nửa đầu năm 2016 Chính phủ Nhật Bản đã đưa ra một chuỗi các phản ứng chính sách tiền tệ và tài chính bao gồm: bổ sung ngân sách cứu trợ động đất, ban hành chính sách lãi suất âm, hoãn kế hoạch tăng thuế tiêu dùng, và tung ra các gói kích thích kinh tế mới. Chính sách Abenomics ban đầu được kỳ vọng sẽ thúc đẩy và làm sống lại nền kinh tế Nhật Bản, tuy nhiên những trở ngại trong cải cách cơ cấu đang làm cho nền kinh tế nước này khó có thể dễ dàng đạt được quỹ đạo tăng trưởng ổn định. Đặc biệt, niềm tin của các doanh nghiệp Nhật Bản vào triển vọng tăng trưởng kinh tế vẫn còn thấp, và tính cứng nhắc của thị trường lao động đang làm cản trở tốc độ tăng lương và hỗ trợ các lĩnh vực tài chính.

Bài viết này sẽ phân tích các đặc trưng nổi bật của kinh tế Nhật Bản trong năm 2016, các chính sách kinh tế đã được triển khai trong năm này, và dự báo triển vọng kinh tế Nhật Bản trong thời gian tới.

* TS. NCVCC, Viện nghiên cứu Đông Á – Thái Bình Dương

** ThS. Viện nghiên cứu Châu Mỹ

1. Tình hình kinh tế Nhật Bản năm 2016

1.1. Tốc độ tăng trưởng kinh tế

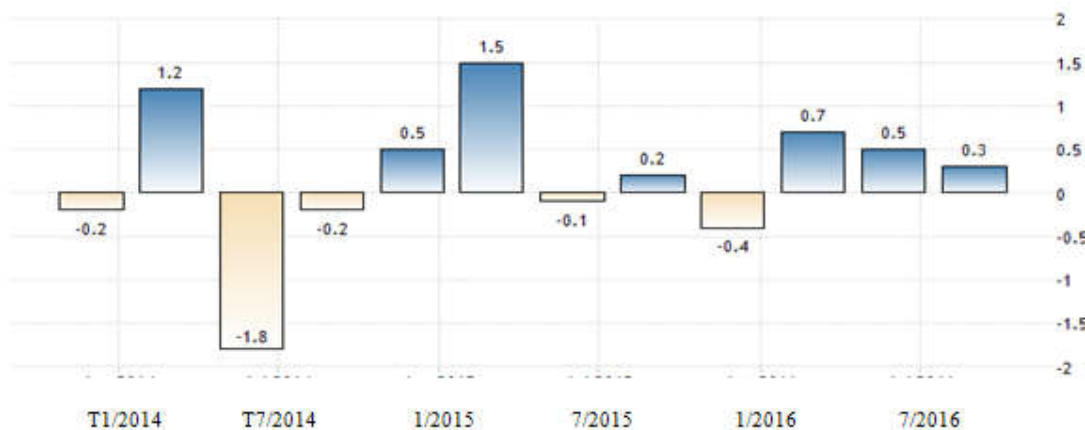
Về cơ bản, năm 2016 (tính đến hết Quý 3/2016) kinh tế Nhật Bản tăng trưởng với tốc độ vừa phải, cao hơn so với cùng kỳ năm 2015. Tổng sản phẩm trong nước (GDP) (tính đến hết Quý 3/2016) tăng trung bình 2% so với cùng kỳ năm 2015. Cụ thể như sau: GDP quý 1/2016 tăng 2,8% so với cùng kỳ năm trước, tăng 0,7 % so với quý IV/2015, và là mức tăng trưởng mạnh nhất trong một năm qua chủ yếu do những tác động tích cực của năm nhuận tháng 2 dẫn đến tiêu dùng cá nhân tăng mạnh.

Biểu đồ 1: Tốc độ tăng trưởng GDP hàng năm

Nguồn: <http://www.tradingeconomics.com/japan/gdp-growth-annualized>

Biểu đồ 2: Tốc độ tăng trưởng GDP (so sánh với Quý trước)

Nguồn: <http://www.tradingeconomics.com/japan/gdp-growth>

GDP quý II/2016 tiếp tục tăng, tuy nhiên tốc độ tăng không được như kỳ vọng do ảnh hưởng tiêu cực của một số yếu tố như: tiền lương tăng chậm, tiêu dùng cá nhân giảm, đồng yên cao. Bên cạnh những chỉ số yếu kém, nền kinh tế Nhật Bản

vẫn có một vài điểm sáng giúp cho GDP Quý II/2016 tăng trưởng dương, trong đó phải kể đến đầu tư tư nhân phục hồi và mở rộng với tốc độ nhanh nhất kể từ quý I năm 2015. Kết quả theo số liệu sửa đổi của Văn phòng nội các Nhật Bản, GDP quý II/2016 sau khi điều chỉnh theo lạm phát tăng 1,8% so với cùng kỳ năm 2015 và tăng 0,5% so với quý trước đó.

Mặc dù số liệu sửa đổi tích cực, nhiều chuyên gia dự đoán kinh tế Nhật Bản vẫn có nguy cơ chững lại vào nửa cuối năm 2016 do đồng yên mạnh và nhu cầu toàn cầu suy yếu làm tổn thương lĩnh vực xuất khẩu và chi tiêu vốn của các doanh nghiệp. Tuy nhiên, bất chấp sự tăng giá của đồng yên, kinh tế Nhật Bản vẫn giữ được đà tăng trưởng trong quý III/2016. Theo các số liệu thống kê chính thức từ Văn phòng Nội các Nhật Bản cho thấy Quý III/2016, GDP của nước này đã tăng 1,3% so với cùng kỳ năm trước và tăng 0,3% so với Quý II/2016. Nhu cầu bên ngoài cải thiện, đặc biệt là từ châu Á và Hoa Kỳ, phần nào hạn chế tác động tăng giá của đồng yên. Tuy nhiên, nhu cầu trong nước yếu kém, đặc biệt nhiều người vẫn hoài nghi về tính bền vững của nền kinh tế đã phần nào hạn chế tốc độ tăng trưởng GDP Quý III/2016 của Nhật bản.

Như vậy, với các số liệu thống kê chính thức đã được công bố, kinh tế Nhật Bản trong năm tài chính 2016 đã tăng trưởng dương ba quý liên tiếp. Tốc độ tăng GDP trong ba quý đầu năm 2016 cao hơn so với cùng kỳ năm 2015 (tăng 2%), là một kết quả đáng ghi nhận, đánh dấu sự hồi phục của nền kinh tế Nhật Bản trong bối cảnh còn gặp nhiều khó khăn. Các số liệu gần đây cho thấy GDP Quý IV của năm tài chính 2016 (kết thúc vào 31/3/2017) của Nhật Bản tiếp tục tăng trưởng tương đối khả quan do đồng yên mất giá mạnh sau chiến thắng của ông Donald Trump và kinh tế toàn cầu được cải thiện. Theo đó tình hình sản xuất, niềm tin kinh doanh được phục hồi, xuất khẩu ghi nhận mức sụt giảm thấp nhất trong hơn 1 năm qua. Tuy nhiên, những rủi ro trong lĩnh vực đầu tư tư nhân, lượng hàng tồn kho thấp hơn dự kiến và tăng trưởng tiền lương chậm tiếp tục là những trở ngại chính đối với kinh tế Nhật Bản trong thời gian tới.

1.2. Cán cân thương mại

Tính đến hết tháng 11/2016, cán cân thương mại của Nhật Bản liên tiếp thặng dư với 8/11 tháng thặng dư. Tính đến tháng 11/2016, thặng dư thương mại của Nhật Bản đã tăng lên 3,6 nghìn tỉ JPY, tăng từ 3,0 nghìn tỉ JPY ghi nhận trong tháng trước và đại diện cho mức cao nhất kể từ tháng 4 năm 2011¹. Tính riêng trong tháng 11/2016, Nhật Bản ghi nhận mức thặng dư thương mại 153 tỷ yên (1,3 tỷ

¹ Japan: Exports record softest drop in over one year in November, 19 tháng 12 năm 2016, <http://www.focus-economics.com/countries/japan/news/trade/exports-record-softest-drop-in-over-one-year-in-november>

USD). Trong đó, kim ngạch xuất khẩu danh nghĩa của nước này giảm nhẹ 0,4% trong tháng 11/2016 so với cùng kỳ năm 2015, trong khi nhập khẩu giảm 8,8% so với cùng kỳ năm 2015. Cụ thể:

Kim ngạch xuất khẩu danh nghĩa giảm 0,4% trong tháng 11/2016 so với cùng kỳ năm 2015, tiếp sau sự suy giảm 10,3% vào tháng 10/2016, khả quan hơn so với mức giảm 2,3% theo dự đoán của các nhà phân tích thị trường và là mức suy giảm thấp nhất kể từ tháng 9/2015. Sự suy yếu của đồng yen kể từ sau khi Donald Trump đắc cử tổng thống Mỹ đang thúc đẩy triển vọng xuất khẩu của Nhật Bản.

Nhập khẩu giảm 8,8% trong tháng 11/2016, tiếp sau mức giảm 16,5% vào tháng 10/2016, khả quan hơn so với mức giảm 12,0% theo dự đoán của các nhà phân tích thị trường và là mức giảm thấp nhất kể từ tháng 8 năm 2015.

Nhìn chung, các số liệu cân bằng thương mại trong năm 2016 cho thấy một hình ảnh khởi sắc nhất trong các hoạt động thương mại quốc tế của Nhật Bản kể từ năm 2011. Tuy nhiên, xét trong trung hạn, nhiều chuyên gia dự báo cán cân thương mại của Nhật Bản có khả năng sẽ trở nên tồi tệ một lần nữa, bởi vì năng lực sản xuất tại nước này không tăng nhiều do tỷ trọng đầu tư thấp và thiếu lao động trẻ.

Biểu đồ 3: Cán cân thương mại Nhật Bản năm 2016

Nguồn: <http://www.tradingeconomics.com/japan/balance-of-trade>

1.3. Sản xuất công nghiệp

Sản xuất công nghiệp là một trong những chỉ số quan trọng để đo lường hiệu quả hoạt động của nền kinh tế Nhật Bản. Tính đến hết tháng 11/2016, sản xuất công nghiệp Nhật Bản tăng trưởng khả quan hơn so với cùng kỳ năm 2015 do xuất khẩu phục hồi và kinh tế toàn cầu được cải thiện. Từ tháng 2/2016 đến tháng 11/2016, kim ngạch xuất khẩu thực đã tăng 6,4%². Tính đến hết tháng 11/2016, có 3

² <http://www.meti.go.jp/statistics/tyo/yosoku/result-1.html>

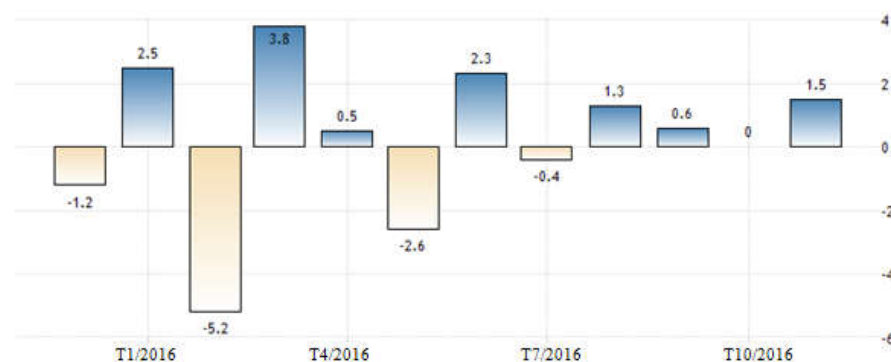
tháng sản xuất công nghiệp của Nhật Bản tăng trưởng âm (Biểu đồ 4), khả quan hơn so với cùng kỳ năm 2015 khi có tới 6 tháng chỉ số này tăng trưởng âm.

Sản xuất công nghiệp của Nhật Bản sụt giảm mạnh trong tháng 2/2016 do đồng yên tăng giá làm cản trở hoạt động xuất khẩu và sản xuất, trong khi niềm tin tiêu dùng vẫn ảm đạm mặc dù tỷ lệ thất nghiệp đã ở mức thấp trong nhiều năm. Sản xuất tăng trở lại trong tháng 3/2016 và tháng 4/2016, sau đó lại tiếp tục sụt giảm trong tháng 5/2016 do trận động đất tại Kumamoto xảy ra vào ngày 14/4/2016 đã làm gián đoạn chuỗi cung ứng của các công ty sản xuất lớn, vì khu vực này được coi là trung tâm sản xuất công nghiệp ô tô và bán dẫn.

Từ tháng 6/2016 đến tháng 11/2016, sản xuất công nghiệp tăng trưởng đều đặn, chỉ sụt giảm nhẹ trong tháng 7/2016. Tính riêng trong tháng 11/2016, sản xuất công nghiệp của Nhật Bản tăng 1,5% so với tháng trước. Như vậy, từ mức đáy vào tháng 2/2016, sản xuất công nghiệp của nước này đã tăng 7,1%³.

Kết quả sản xuất công nghiệp 11/2016 phản ánh kỳ vọng lạc quan vào tăng trưởng kinh tế Nhật Bản trong những tháng tới. Theo Nikkei ngày 14/12/2016, PMI (Purchasing Managers Index) - chỉ số tổng hợp về tình hình sản xuất của Nhật Bản đã tăng từ 51,3 điểm trong tháng 11/2016 lên 51,9 điểm trong tháng 12/2016, đánh dấu mức cao nhất kể từ đầu năm đến nay. Kết quả PMI tháng 12/2016 phản ánh sản lượng và các đơn đặt hàng mới tăng trưởng tốt, trong khi danh mục việc làm tăng lên mức cao gần ba năm. Số liệu “giá đầu vào” (Input prices) tăng với tốc độ nhanh nhất trong vòng 10 tháng, đẩy áp lực lạm phát chi phí lên mức cao nhất trong 13 tháng⁴.

Biểu đồ 4: Sản xuất công nghiệp Nhật Bản năm 2016 (so sánh theo tháng)

Nguồn: <http://www.tradingeconomics.com/japan/industrial-production-mom>

³ <http://www.meti.go.jp/statistics/tyo/yosoku/result-1.html>

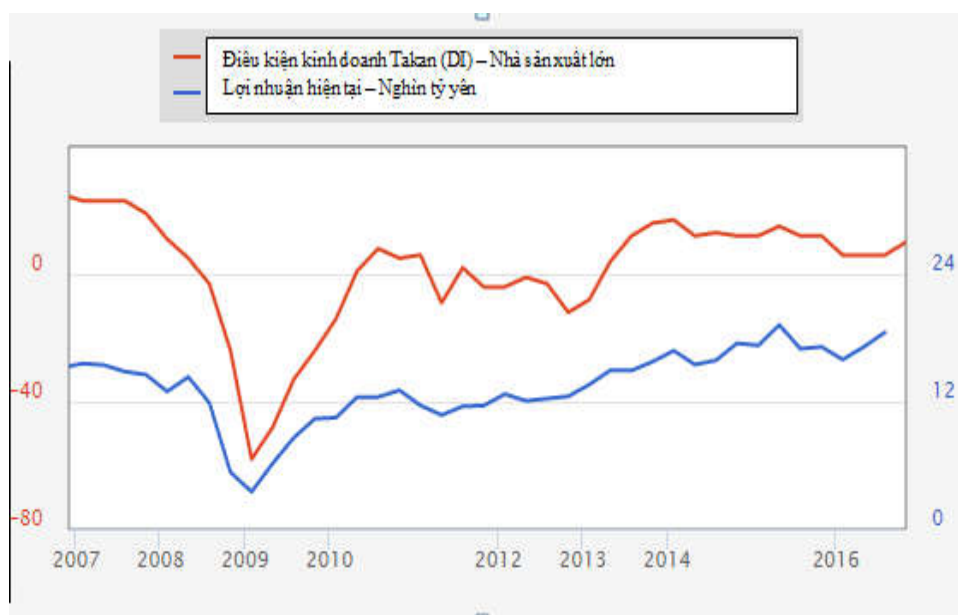
⁴ Japan: Upward trend in manufacturing PMI continues in December, Ngày 15 tháng 12 năm 2016, <http://www.focus-economics.com/countries/japan/news/pmi/upward-trend-in-manufacturing-pmi-continues-in-december>

1.4. Niềm tin kinh doanh

Theo khảo sát Tankan hàng quý của Ngân hàng Nhật Bản (BOJ) trong tháng 12/2016, niềm tin kinh doanh của các nhà sản xuất lớn đã tăng lên mức cao nhất trong một năm qua trong bối cảnh đồng yên suy yếu, kết thúc chuỗi suy giảm nhẹ kể từ giữa năm 2015, ít nhất là cho tới thời điểm hiện tại. Chỉ số niềm tin kinh doanh của các nhà sản xuất lớn đã tăng từ 6 điểm lên tới 10 điểm trong Q4/2016.

Biểu đồ dưới đây cho thấy, niềm tin kinh doanh (DI) tương quan với lợi nhuận doanh nghiệp và chỉ số DI trong tháng 12/2016 được cải thiện cho thấy lợi nhuận doanh nghiệp tăng tương ứng trong quý IV của năm 2016.

Biểu đồ 5: Mối tương quan giữa (DI) và lợi nhuận doanh nghiệp

Nguồn: Bank of Japan Tankan, <https://www.japanmacroadvisors.com/page/category/economic-indicators/leading-indicators/tankan/>

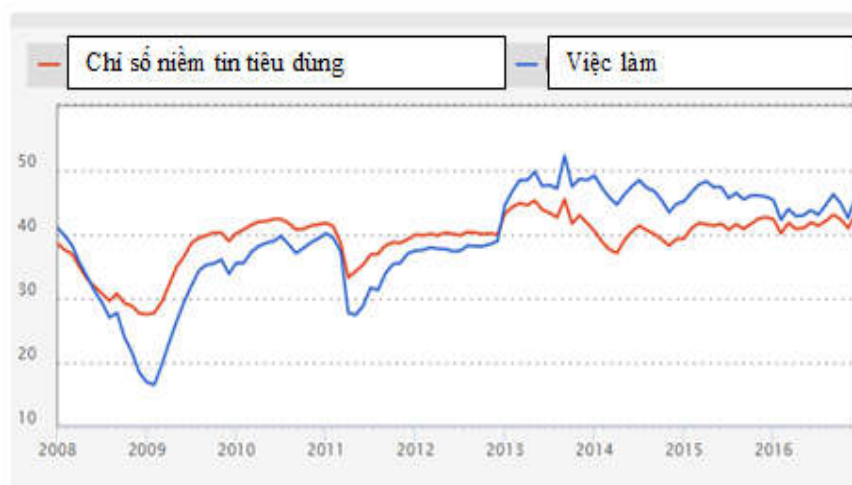
Các nhà phi sản xuất dường như ít lạc quan hơn về điều kiện kinh doanh của họ. Niềm tin trong lĩnh vực phi sản xuất không đổi ở mức 18 điểm trong Quý III/2016 và Quý IV/2016, và là mức thấp nhất kể từ Quý IV/2014. Mặc dù kinh tế tăng trưởng trì trệ kéo dài, nhưng sự suy yếu của đồng yên sau khi Donald Trump đắc cử tổng thống Mỹ và triển vọng tăng trưởng toàn cầu được cải thiện đã thúc đẩy niềm tin của các doanh nghiệp lớn trong lĩnh vực sản xuất về triển vọng kinh tế của Nhật Bản⁵.

⁵ Japan: Business sentiment improves in Q4, Ngày 14 tháng 12 2016, <http://www.focus-economics.com/countries/japan/news/business-confidence/business-sentiment-improves-in-q4>

1.5. Niềm tin tiêu dùng

Chỉ số niềm tin người tiêu dùng do Văn phòng nội các Nhật Bản xuất bản, là một phần trong "cuộc khảo sát niềm tin tiêu dùng", nhằm mục đích đo lường tình cảm của các hộ gia đình Nhật Bản đối với hoạt động tiêu dùng, bao gồm 4 chỉ số đo lường chính: tiêu chuẩn sinh kế, tăng thu nhập, việc làm và tính sẵn sàng mua hàng hóa lâu bền. Mức chỉ số trên 50 điểm ngụ ý người tiêu dùng mong đợi tình hình kinh tế đang được cải thiện. Người tiêu dùng Nhật Bản dường như có xu hướng suy nghĩ tiêu cực về tương lai, mức chỉ số trung bình từ năm 1983 đến năm 2013 là 42,8 điểm và chỉ số này hiếm khi tăng trên 50 điểm.

Biểu đồ 6: Chỉ số niềm tin tiêu dùng của Nhật Bản

Nguồn: Japan Consumer Confidence Index,

<https://www.japanmacroadvisors.com/page/category/economic-indicators/leading-indicators/consumer-confidence-index/>

Chỉ số niềm tin tiêu dùng của Nhật Bản (CCI) trong tháng 12/2016 đạt 43,1 điểm 2016, tăng từ mức 40,9 điểm trong tháng 11/2016. Kết quả khảo sát tháng 12/2016 phản ánh sự cải thiện trên diện rộng của tất cả chỉ số chính đo lường niềm tin tiêu dùng so với tháng 11/2016. Trong đó, nhận thức của các hộ gia đình về triển vọng công việc của họ được cải thiện nhiều nhất, tiếp theo quan điểm của họ về sự sẵn sàng mua hàng hóa bền vững và sinh kế tổng thể. Đánh giá của người tiêu dùng về tăng trưởng thu nhập của họ chỉ tăng nhẹ trong tháng 12/2016 nhưng đạt mức cao nhất trong 43 tháng. Mặc dù chỉ số niềm tin tiêu dùng được cải thiện trong cuộc khảo sát tháng 12/2016, Chính phủ Nhật Bản vẫn không thay đổi đánh giá về niềm tin tiêu dùng "*tốc độ tiêu dùng đã chậm lại*". Tờ FocusEconomics cho biết các

chuyên gia dự báo tiêu dùng cá nhân tăng 0,8% trong năm 2017 và tăng 0,8% trong năm 2018⁶.

1.6. Chỉ số giá tiêu dùng

Nhìn chung, chỉ số lạm phát của Nhật Bản năm 2016 dường như ổn định, dao động nhẹ xung quanh mức 0%. Tính riêng trong tháng 11/2016, CPI của Nhật Bản không bao gồm thực phẩm tươi sống đã giảm 0,4% so với cùng kỳ năm trước, không thay đổi so với tháng 10/2016. Chỉ số CPI lõi, không bao gồm thực phẩm và năng lượng, cũng hầu như không thay đổi so với tháng trước, tăng 0,1% trong tháng 11/2016 so với cùng kỳ năm ngoái. Giá tiêu dùng tại Nhật Bản dường như đang ổn định không tăng cũng không giảm. Đây có thể là kỳ vọng của nhiều quốc gia, tuy nhiên đối với Ngân hàng trung ương Nhật Bản (BOJ) là một sự thất bại khi họ theo đuổi mục tiêu lạm phát trong hơn 3 năm qua.

Thị trường lao động vẫn thắt chặt và điều này sẽ tạo áp lực tăng nhẹ về tiền lương và giá cả. Tỷ lệ thất nghiệp ở Nhật Bản đã tăng lên 3,1% trong tháng 11/2016, sau khi không đổi ở mức 3% trong hai tháng qua⁷. Mặc dù sự cân bằng cung/cầu trên thị trường lao động Nhật Bản vẫn khá chặt chẽ, nhưng thị trường lao động của nước này đang ngày càng bị thu hẹp. Dân số độ tuổi lao động ở Nhật Bản, được định nghĩa là dân số trong độ tuổi từ 15 đến 64, đã bị thu hẹp nhanh chóng. Năm 2015, dân số trong độ tuổi lao động tại Nhật Bản giảm tới 1,1 triệu người. Trong năm 2016 còn khoảng 0,8 triệu người⁸. Theo đó, người xin việc giảm từ 5% đến 6% mỗi năm trong vài năm qua. Chính phủ Nhật Bản cho rằng việc thắt chặt thị trường lao động sẽ dẫn đến lạm phát lương cao hơn. Ông Kuroda – thống đốc BOJ tin tưởng chắc chắn như vậy, ông cho rằng điều mà Nhật Bản cần hiện nay là sự kiên nhẫn. Nhiều nhà phân tích đồng ý rằng việc thắt chặt thị trường lao động cuối cùng sẽ dẫn đến lạm phát lương, tuy nhiên sẽ mất rất nhiều thời gian. Theo quan điểm của nhiều nhà kinh tế, rất có thể một cú sốc kinh tế tiêu cực sẽ xảy đến trước khi áp lực lạm phát lương diễn ra tại Nhật Bản.

Như vậy, áp lực tăng tiền lương và giá cả dựa vào thị trường lao động chặt chẽ, có vẻ là khá mong manh. Với tốc độ hiện tại, Nhật Bản có thể mất nhiều năm trước khi đạt được tỷ lệ lạm phát lên 2%. Từ Japan Macro-Advisors cho biết các

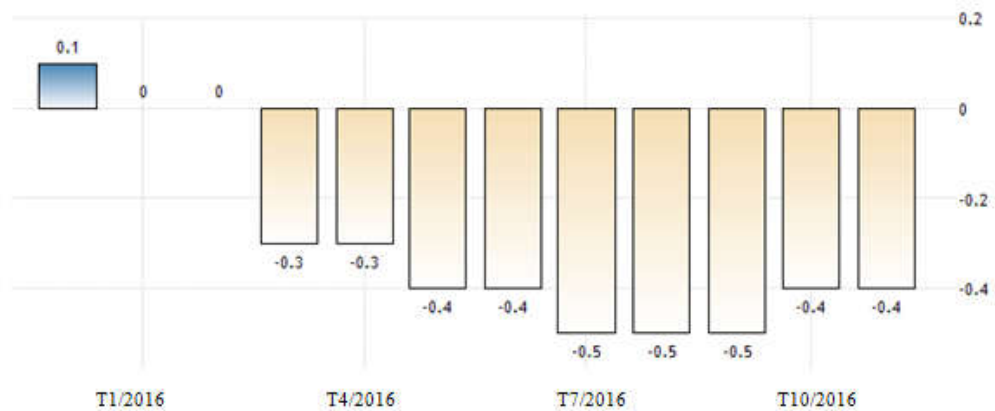
⁶ Japan: Consumer confidence jumps to over three-year high in December, <http://www.focus-economics.com/countries/japan/news/consumer-confidence/consumer-confidence-jumps-to-over-three-year-high-in>

⁷ Japan Unemployment Rate, <https://www.japanmacroadvisors.com/page/category/economic-indicators/labor-markets/unemployment-rate/>

⁸ Japan Unemployment Rate, <https://www.japanmacroadvisors.com/page/category/economic-indicators/labor-markets/unemployment-rate/>

chuyên gia dự báo sự thịnh vượng hiện nay của Nhật Bản có thể sắp kết thúc và một cú sốc tiêu cực đột ngột có thể đưa Nhật Bản trở lại tình trạng giảm phát.

Biểu đồ 7: Chỉ số giá tiêu dùng Nhật Bản 2016

Nguồn: <http://www.tradingeconomics.com/japan/core-inflation-rate>

2. Chính sách kinh tế

Sau khi trở lại nắm quyền lãnh đạo Chính phủ vào cuối năm 2012, Thủ tướng Shinzo Abe đã tiến hành gói chính sách kinh tế (Abenomics), bao gồm "ba mũi tên": chiến lược tiền tệ táo bạo, chính sách tài khóa linh hoạt, và cải cách cơ cấu tổng thể. Cho đến nay, nhờ chiến lược ba mũi tên này cùng với những nỗ lực của Chính phủ, Nhật Bản đã đạt được những thành công nhất định trong việc khắc phục tình trạng giảm phát, làm sống lại nền kinh tế và củng cố tài chính. Như đã thảo luận ở phần trên, nền kinh tế Nhật Bản đang tăng trưởng với tốc độ vừa phải, xuất khẩu có sự phục hồi, lợi nhuận doanh nghiệp tăng trưởng vững chắc, và tiền lương đang nhích dần lên mặc dù vẫn còn chậm.

Bên cạnh những thành công đạt được nền kinh tế Nhật Bản vẫn phải đối mặt với nhiều vấn đề như: lạm phát xa rời mục tiêu, nợ công vẫn không bền vững trong khi mục tiêu tăng lợi nhuận doanh nghiệp và việc làm để tạo động lực thúc đẩy tốc độ tăng lương cơ bản đã thất bại. Đầu tư và tiêu dùng vẫn còn yếu trong bối cảnh triển vọng tăng trưởng kinh tế và thu nhập thực không bền vững. Để vượt qua những cơn gió ngược này, Abenomics cần phải được nâng cấp toàn diện.

Trong bối cảnh môi trường kinh tế trong nước và thế giới còn nhiều bất ổn, chính phủ Nhật Bản đã đưa ra một chuỗi các phản ứng chính sách tiền tệ và tài chính trong năm 2016. Bao gồm:

Bổ sung ngân sách cứu trợ động đất: Trong tháng 1/2016, gói cứu trợ tương đương khoảng 0,6% GDP đã được phê duyệt cho năm tài chính 2016. Sau trận động

đất tại tỉnh Kumamoto vào tháng 4/2016, chính phủ Nhật Bản tiếp tục bổ sung ngân sách tương đương 0,1% GDP cho năm tài chính 2016.

Chính sách lãi suất âm: Việc áp dụng chính sách lãi suất âm (NIRP) trong bối cảnh kinh tế trong nước suy yếu và kinh tế toàn cầu bất ổn nhằm tăng cường các cam kết của BOJ để đạt được mục tiêu lạm phát và thêm một công cụ khác để thúc đẩy tăng trưởng kinh tế. Cho đến nay việc áp dụng chính sách lãi suất âm đã thành công trong việc làm giảm toàn bộ đường cong lãi suất và không ảnh hưởng xấu đến hoạt động thị trường, ngoại trừ tác động đã dự kiến trước đó về thanh khoản JGB và lợi nhuận ngân hàng. Tuy nhiên, để biết chính xác tác động của chính sách lãi suất âm đến nền kinh tế thực cần có nhiều thời gian hơn nữa.

Chậm tăng thuế tiêu dùng và thúc đẩy các kế hoạch kinh tế: Các quyết định thông qua gói kích thích kinh tế bổ sung, hoãn kế hoạch tăng thuế tiêu thụ vào năm 2017, trong khi duy trì các mục tiêu thặng dư ngân sách trong năm tài chính 2020, cho thấy những thách thức mà Chính phủ Nhật Bản đang phải đối mặt để kích thích nền kinh tế và chuyển hướng tới ổn định và bền vững tài chính trong khung thời gian ngắn hạn. Những quyết định này sẽ làm giảm rủi ro giảm phát và hỗ trợ tăng trưởng trong ngắn hạn, tuy nhiên chúng có khả năng sẽ ảnh hưởng đến các mục tiêu tài chính trung hạn của chính quyền.

Bên cạnh các chính sách tiền tệ và tài chính tích cực, các cải cách cơ cấu cũng đạt được nhiều tiến triển trong một số lĩnh vực cốt lõi.

Tăng lương tối thiểu và giảm thuế doanh nghiệp: Chính phủ Nhật Bản đã đứng ra kêu gọi tăng lương thông qua các cuộc đối thoại ba bên và gần đây đã công bố mức lương tối thiểu hàng năm phải tăng trên 3%. Chính phủ cũng cắt giảm thuế thu nhập doanh nghiệp theo luật định xuống dưới 30% trong FY2016, sớm hơn so với dự kiến một năm nhằm thúc đẩy hoạt động đầu tư của các doanh nghiệp, tuy nhiên tác động trên đầu tư cho đến nay vẫn còn hạn chế.

Cải cách bộ máy quản trị công ty: Một số hoạt động liên quan đến vấn đề này đã được triển khai cho đến nay bao gồm: 210 tổ chức đầu tư đã chấp thuận ứng dụng mã Quản trị doanh nghiệp, sửa đổi Luật doanh nghiệp; và sự ra đời của chỉ số JPX-Nikkei 400.

Thách thức lớn nhất mà Chính phủ Nhật Bản phải đối mặt hiện nay là tính bền vững của thị trường lao động do dân số già hóa và co lại đang cản trở nhu cầu và tốc độ tăng lương, niềm tin vào triển vọng kinh tế thấp. Nhu cầu tiêu dùng trong nước yếu và tư duy giảm phát kéo dài đã làm giảm khả năng tăng giá đầu ra của các doanh nghiệp. Thị trường lao động đang cản trở người lao động bán thời gian tiếp cận với nguồn vốn tín dụng của ngân hàng, làm cản trở hoạt động đầu tư, dẫn đến nhiều doanh nghiệp phải tái cơ cấu, sáp nhập hoặc bán lại. Các chính sách tài chính

không đủ hỗ trợ rủi ro, hạn chế tiếp cận nguồn vốn và tái cơ cấu các doanh nghiệp nhỏ không khả thi. Nỗ lực cải cách cơ cấu không đủ giải quyết các trở ngại về cơ cấu nêu trên, đặc biệt là ở thị trường lao động. Nhận thức về sự yếu kém trong khuôn khổ chính sách đã góp phần vào xu hướng tăng giá của đồng yên khi nền kinh tế Nhật Bản vấp phải những cú sốc tiêu cực.

Các cơ quan chức Nhật Bản nhấn mạnh rằng mặc dù tư duy giảm phát và cơ cấu lao động đang cản trở tốc độ tăng trưởng kinh tế, các chính sách kích thích vẫn đang phát huy tốt hiệu quả. Họ nhận ra rằng suy nghĩ giảm phát của công chúng đang thay đổi chậm hơn so với dự kiến. Bên cạnh đó thị trường lao động cứng nhắc dẫn đến phản ứng tăng lương cho người động vẫn chưa quyết liệt. Kỳ vọng tăng trưởng thấp do lão hóa và giảm dân số, cùng với điều kiện bên ngoài không thuận lợi đang cản trở lĩnh vực đầu tư, xuất khẩu và nhu cầu tín dụng, tạo ra một môi trường đầy thách thức đối với chính sách tiền tệ. Tuy nhiên, BOJ nhấn mạnh rằng việc nới lỏng định lượng và định tính với chính sách lãi suất âm (Quantitative and Qualitative Easing “QQE” và Negative Interest Rate Policy “NIRP”) đang làm giảm đáng kể tỷ lệ lãi suất thực và khuyến khích các ngân hàng chấp nhận rủi ro và cân đối lại danh mục đầu tư. Trong khi đó, cải cách cơ cấu đã tạo ra một chu kỳ tăng trưởng tích cực giữa lợi nhuận doanh nghiệp, việc làm và thu nhập thực tế, bằng chứng là ba năm liên tiếp lương cơ sở tăng.

Trong một cuộc khảo sát do Viện nghiên cứu văn hóa truyền thông NHK thực hiện vào tháng 1/2017, tỷ lệ ủng hộ Nội các của Thủ tướng Shinzo Abe đã tăng lên 55% so với tỷ lệ 50% trong cuộc khảo sát tháng trước đó. Tỷ lệ không chấp thuận giảm xuống 29% so với 32% trong cuộc khảo sát tháng 12 năm 2016. Với tỷ lệ ủng hộ tích cực, hy vọng ông Abe sẽ có thêm động lực giải quyết được các vấn đề khó khăn, tạo ra bước đột phá để đạt được những cải cách đầy tham vọng cùng với việc cắt giảm thâm hụt ngân sách khổng lồ.

3. Triển vọng kinh tế Nhật Bản năm 2017

Kết quả tăng trưởng khả quan trong ba quý đầu của năm 2016 đã làm giảm một số áp lực lên Ngân hàng trung ương Nhật Bản (BOJ) trong việc khởi động gói chính sách nới lỏng tiền tệ mới, đồng thời củng cố thêm niềm tin vào các chính sách kinh tế của Thủ tướng Shinzo Abe. Tuy nhiên, những bất ổn trong trung hạn vẫn cao do nhu cầu trong nước vẫn còn chậm chạp và chiến thắng của ông Donald Trump đang đẩy lên lo ngại về chủ nghĩa bảo hộ thương mại. Trong dài hạn, sự thiếu vắng các cải cách cơ cấu sâu rộng vẫn là nguyên nhân chính kìm hãm khả năng tăng trưởng của Nhật Bản.

Một số dữ liệu kinh tế công bố gần đây cho thấy, Nhật Bản vẫn đang gặp rất nhiều khó khăn để đạt được tốc độ tăng trưởng bền vững và thúc đẩy lạm phát.

Những rủi ro trong lĩnh vực đầu tư tư nhân, lượng hàng tồn kho thấp hơn dự kiến và tăng trưởng tiền lương chậm tiếp tục là những trở ngại chính đối với kinh tế Nhật Bản trong những tháng tới. Trong năm 2017, chính sách tiền tệ linh hoạt và đồng yên yếu dự kiến sẽ thúc đẩy tăng trưởng kinh tế Nhật Bản. Tuy nhiên, nếu Nhật Bản muốn đạt được quỹ đạo tăng trưởng ổn định và bền vững, nước này cần nhanh chóng đẩy mạnh các cải cách kinh tế và xã hội. Rủi ro đối với tăng trưởng trong năm 2017 có thể liên quan đến chủ nghĩa bảo hộ dưới thời chính quyền Trump. Chính phủ, các doanh nghiệp cũng như các chuyên gia kinh tế đều hạ đánh giá về triển vọng tăng trưởng kinh tế của Nhật Bản trong năm 2017.

Trong các báo cáo trước đây, chính phủ Nhật Bản nhận định kinh tế nước này sẽ tăng trưởng với tốc độ vừa phải, và BoJ cũng tự tin làm phát đạt được mục tiêu trong năm tài chính 2017. Tuy nhiên, trong bối cảnh tiêu dùng gần đây suy yếu, chính phủ đã hạ đánh giá về triển vọng kinh tế của đất nước “kinh tế tiếp tục phục hồi khiêm tốn, đầu tư tăng lên và tình hình việc làm và thu nhập cải thiện”. Chính quyền của thủ tướng Shinzo Abe cũng nhấn mạnh quyết định hoãn tăng thuế tiêu dùng và giới thiệu gói kích thích kinh tế nhằm mục đích gia tăng nhu cầu và đẩy nhanh tiến độ phục hồi kinh tế. Các nhà chức trách vẫn duy trì mục tiêu tăng trưởng cơ bản là 2 %. Ngày 8/12/2016 vừa qua, chính phủ Nhật Bản đã công bố ngân sách cho năm tài chính 2017. Ngân sách dự kiến thúc đẩy lực lượng lao động trong cả nước, giảm bớt chi phí an sinh xã hội và khuyến khích tăng lương. Hơn nữa, chính phủ đã thông qua ngân sách bổ sung thứ ba trong năm tài chính 2016, lên tới 1,7 tỷ USD, tập trung vào chi tiêu quân sự và tái thiết đất nước sau trận động đất.⁹

Trong khi đó, Ngân hàng Trung ương Nhật Bản vẫn rụt rè trong việc mở rộng chương trình nới lỏng tiền tệ. Tuy nhiên, triển vọng kinh tế đầy thách thức của Nhật Bản sẽ gây sức ép lên các cơ quan chức năng buộc họ phải có thêm hành động để vực dậy nền kinh tế. Ngân hàng Trung ương Nhật Bản (BoJ) dự báo GDP của nước này sẽ tăng trưởng trong khoảng 0,8% đến 1,0% trong năm tài chính 2016, kết thúc vào tháng ba năm 2017. Trong năm tài chính tiếp theo, BoJ dự báo GDP tăng trưởng từ 1,0% đến 1,5%.¹⁰

Nhiều nhà phân tích cũng nhận định kinh tế Nhật Bản sẽ tiếp tục phục hồi vừa phải trong năm 2017. Tờ Focus Economic cho biết các nhà phân tích dự báo kinh tế Nhật Bản sẽ tăng trưởng 0,9% trong năm 2017, tăng 0,1 điểm phần trăm so

⁹ Japan Economic Outlook, 20 tháng 12 năm 2016, <http://www.focus-economics.com/countries/japan>

¹⁰ Japan Economic Growth, Ngày 26 tháng 7 năm 2016, <http://www.focus-economics.com/countries/japan>

với dự báo tháng 11/2016 và tăng 0,8% trong năm 2018¹¹. Theo cuộc khảo sát ESP với 41 nhà dự báo chuyên nghiệp được tiến hành bởi Trung tâm nghiên cứu kinh tế Nhật Bản (*Japan Center for Economic Research - JCER*) vào tháng 1/2017, các nhà dự báo (41 nhà dự báo tham gia khảo sát) dự báo tốc độ tăng trưởng trung bình GDP thực của Nhật Bản đạt khoảng 0,86% trong Quý IV/2016, 1,08% trong Quý I/2017. Tốc độ tăng trưởng GDP trung bình hàng năm đạt 1,21% trong năm tài chính FY2016, 1,11% trong năm tài chính FY2017, và 1,02% trong năm tài chính FY2018.

Quỹ Tiền tệ Quốc tế (IMF) duy trì đánh giá tăng trưởng kinh tế Nhật Bản: Trong báo cáo công bố vào tháng 8 năm 2016, IMF vẫn duy trì dự báo tăng trưởng kinh tế Nhật Bản đạt 0,5% trong năm 2016 so với dự báo trước đó. Nâng đánh giá triển vọng kinh tế Nhật Bản năm 2017 lên 0,3% so với mức -0,1 % trong báo cáo trước, nguyên nhân chủ yếu do chính phủ đã trì hoãn việc tăng thuế tiêu thụ vào tháng 4/2017. Tuy nhiên, Quỹ tiền tệ Quốc tế IMF nhấn mạnh chính sách tài khóa có thể sẽ gây trở ngại cho tăng trưởng trong năm 2017, do chính phủ đã thu hồi các gói kích thích kinh tế trong quá khứ và cắt giảm chi tiêu tái thiết. Lạm phát sẽ vẫn thấp hơn mục tiêu của BoJ. Lạm phát trung bình dự kiến sẽ duy trì ở mức 0,2 % trong năm 2016, do giá năng lượng thấp. Theo thời gian, lạm phát sẽ dần dần tăng lên khi giá năng lượng tăng và tiền lương tăng, nhưng tiến trình vẫn còn chậm.

Rủi ro trong nước liên quan đến việc áp dụng ngân sách bổ sung đáng kể cho năm 2017. Mặt khác, chính sách không đầy đủ có thể dẫn đến đồng yên tăng giá, gây ra nguy cơ giảm phát mới. Rủi ro bên ngoài liên quan đến tăng trưởng ở Trung Quốc và sự giảm tốc tại các nền kinh tế phát triển trong đó phải kể đến kết quả của cuộc trưng cầu Brexit - có thể dẫn đến bất ổn tài chính toàn cầu, khi đó đồng yên sẽ tăng cao do được đánh giá là tài sản trú ẩn an toàn, điều này có khả năng làm trật hướng sự phục hồi kinh tế Nhật Bản. Bên cạnh đó là những rủi ro liên quan đến sự ổn định tài chính. Nếu tính thành khoản của JGB trên thị trường suy giảm, nó có thể gây biến động mạnh đến lợi suất trái phiếu chính phủ. Hơn nữa, mức độ rủi ro từ biến động giá cổ phiếu và từ việc mở rộng các khoản vay nước ngoài có thể ảnh hưởng đến sự ổn định tài chính, đặc biệt là biến động tài chính toàn cầu và chi phí huy động USD tăng. IMF cũng kêu gọi Nhật Bản thúc đẩy chính sách tiền tệ và tăng cường cải cách cơ cấu để thúc đẩy kinh tế phát triển và tăng lương.

Như vậy, kinh tế Nhật Bản được dự báo sẽ tiếp tục xu hướng phục hồi vừa phải trong năm 2017 khi thị trường lao động cải thiện, thu nhập thực tế dự kiến tăng lên sẽ thúc đẩy chi tiêu của người tiêu dùng. Đồng yên tiếp tục suy yếu là động lực

¹¹ Japan Economic Growth, 20 tháng 12 năm 2016, <http://www.focus-economics.com/countries/japan>

giúp duy trì tốc độ tăng trưởng xuất khẩu và thúc đẩy lạm phát đến gần hơn với mục tiêu 2%. Tuy nhiên các tổ chức quốc tế và các chuyên gia kinh tế đều nhận định rằng việc hoãn tăng thuế tiêu thụ vào tháng 4 năm 2017 sẽ khiến chính quyền của thủ tướng Shinzo Abe gặp khó khăn để đạt được mục tiêu thặng dư tài chính vào năm 2020, và do đó một kế hoạch củng cố tài chính chi tiết và đáng tin cậy là rất quan trọng và cần thiết đối với Nhật Bản. Ngân hàng trung ương Nhật Bản cần tiếp tục duy trì chính sách nới lỏng định lượng cho đến khi đạt được mục tiêu lạm phát một cách bền vững. Bên cạnh đó, Nhật Bản cần phải ưu tiên cải cách cơ cấu để thúc đẩy cạnh tranh, tăng trưởng mạnh hơn là cần thiết để giải quyết tình hình tài chính.

*

Tóm lại, năm 2016 vẫn là một năm đầy khó khăn đối với nền kinh tế Nhật Bản. Mặc dù đã lấy lại đà tăng trưởng sau giai đoạn suy thoái từ năm 2014, kinh tế Nhật Bản vẫn chưa đạt được tốc độ tăng trưởng như kỳ vọng do sự giảm tốc mạnh của kinh tế Trung Quốc và các nước châu Á khác. Bên cạnh đó, nhu cầu trong nước vẫn chậm chạp, mặc dù lợi nhuận của công ty ghi nhận mức cao kỷ lục. Lạm phát tăng trưởng yếu do giá dầu thô giảm, các doanh nghiệp chậm tăng lương, hệ thống an sinh xã hội đang phải đối mặt với tình trạng không bền vững do dân số suy giảm và già hóa dự kiến sẽ tăng mạnh vào giữa những năm 2020.

Trong bối cảnh môi trường kinh tế trong nước và thế giới còn nhiều bất ổn, Chính phủ Nhật Bản đã đưa ra một chuỗi các phản ứng chính sách tiền tệ và tài chính với các chính sách tiền tệ linh hoạt và đồng yên yếu nhằm tạo ra các động lực tăng trưởng mới cho nền kinh tế. Bên cạnh đó, các cải cách cơ cấu cũng đã đạt được nhiều tiến triển trong một số lĩnh vực cốt lõi. Tuy nhiên, nếu Nhật Bản muốn đạt được quỹ đạo tăng trưởng ổn định và bền vững, nước này cần nhanh chóng đẩy mạnh các cải cách kinh tế và xã hội. Rủi ro đối với tăng trưởng trong năm 2017 có thể liên quan đến việc áp dụng ngân sách bổ sung đáng kể cho năm này. Mặt khác, các chính sách mới có thể tác động làm cho đồng yên tăng giá, gây ra nguy cơ giảm phát mới. Thêm vào đó, những rủi ro bên ngoài liên quan đến tăng trưởng kinh tế của Trung Quốc và sự giảm tốc tại các nền kinh tế phát triển trong đó phải kể đến kết quả của cuộc trưng cầu Brexit, chủ nghĩa bảo hộ dưới thời chính quyền Trump cũng sẽ có những tác động đáng kể tới nền kinh tế Nhật Bản. Trên cơ sở đánh giá tác động của những nhân tố này, Chính phủ, các doanh nghiệp cũng như các chuyên gia kinh tế đều hạ thấp đánh giá về triển vọng tăng trưởng kinh tế của Nhật Bản trong năm 2017.

Trong dài hạn, để khôi phục lại sức sống và tính bền vững cho nền kinh tế Nhật Bản, Thủ tướng Abe cần phải cân bằng giữa nhu cầu cấp bách trong nước và bên ngoài, khéo léo thực hiện chính sách ngoại giao mềm dẻo kết hợp với các cải

cách đầy tham vọng trong nước. Để thực hiện điều này ông cần có thêm nhiều thời gian để những nỗ lực cải cách có thể mang lại hiệu quả. Với việc Đại hội đảng Dân chủ - Tự do (LDP) ngày 5/3/2017 đã nhất trí thông qua đề xuất của lãnh đạo LDP vào tháng 10/2016¹² về việc tăng nhiệm kỳ của Chủ tịch đảng này từ 2 nhiệm kỳ liên tiếp (6 năm) lên 3 nhiệm kỳ liên tiếp (9 năm)¹³ và nếu LDP tiếp tục thắng cử trong cuộc bầu cử quốc hội trong năm 2018, thì Thủ tướng Shinzo Abe sẽ tiếp tục giữ cương vị Thủ tướng đến năm 2021 và ông sẽ có thêm thời gian để đưa những cải cách táo bạo của mình trong chương trình Abenomics đi tới thành công./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Japan Economic Growth*, 20/1/2016, <http://www.focus-economics.com/countries/japan> *Japan Economic Growth*, Ngày 26/7/2016, <http://www.focus-economics.com/countries/japan>
- Japan Economic Outlook*, 20 tháng 12 năm 2016, <http://www.focus-economics.com/countries/japan>
- Japan Unemployment Rate*, <https://www.japanmacroadvisors.com/page/category/economic-indicators/labor-markets/unemployment-rate/>
- Japan: Business sentiment improves in Q4*, Ngày 14 tháng 12 2016, <http://www.focus-economics.com/countries/japan/news/business-confidence/business-sentiment-improves-in-q4>
- Japan: Consumer confidence jumps to over three-year high in December*, <http://www.focus-economics.com/countries/japan/news/consumer-confidence/consumer-confidence-jumps-to-over-three-year-high-in>
- Japan: Exports record softest drop in over one year in November*, <http://www.focus-economics.com/countries/japan/news/trade/exports-record-softest-drop-in-over-one-year-in-november>
-
- Japan: Exports record softest drop in over one year in November*, 19 tháng 12 năm 2016,
- Japan: Upward trend in manufacturing PMI continues in December*, Ngày 15 tháng 12 2016, <http://www.focus-economics.com/countries/japan/news/pmi/upward-trend-in-manufacturing-pmi-continues-in-december>
- LDP thống nhất thông qua tuyên bố kéo dài nhiệm kỳ Chủ tịch đảng*, <http://baoquocte.vn/ldp-thong-nhat-thong-qua-tuyen-bo-keo-dai-nhiem-ky-chu-tich-dang-38338.html>
-
- Ministry of Economy, Trade, and Industry*, <http://www.meti.go.jp/statistics/tyo/yosoku/result-1.html>
- Nhật Bản: LDP sửa đổi quy định về nhiệm kỳ chủ tịch đảng*, <http://baoquocte.vn/nhat-ban-ldp-sua-doi-quy-dinh-ve-nhiem-ky-chu-tich-dang-45364.html>
-

¹² <http://baoquocte.vn/ldp-thong-nhat-thong-qua-tuyen-bo-keo-dai-nhiem-ky-chu-tich-dang-38338.html>

¹³ <http://baoquocte.vn/nhat-ban-ldp-sua-doi-quy-dinh-ve-nhiem-ky-chu-tich-dang-45364.html>